

Vječni fašizam*

Umberto Eco

Godine 1942, kada sam imao deset godina, osvojio sam Prvu regionalnu nagradu na *Ludi Juvenilesu* (dobrovoljnom i obaveznom takmičenju za mlade italijanske fašiste tj., za svakog mladog Italijana). Retorički sam obrazložio temu „Trebamo li umrijeti u slavu Mussoliniju i besmrtnoj Italiji?“ Moj odgovor je bio potvrđan. Bio sam pametan dječak.

Proveo sam dvije godine mladosti među SS-ovcima, fašistima, republikancima i partizanima dok su pucali jedni na druge i tada sam naučio kako izbjegavati metke. Bila je to dobra priprema.

U aprilu 1945. godine partizani su osvojili Milano. Nakon dva dana stigli su i u gradić u kojem sam tada živio. Bio je to trenutak pun ushićenja. Glavni trg je bio preplavljen ljudima koji su pjevali i mahali zastavama, glasno veličajući Mima, lokalnog partizanskog vođu. Kao bivši *maresciallo* karabinjera, Mimo se priključio pristalicama generala Badoglia, Mussolinijevog nasljednika, te je izgubio nogu tokom jednog od prvih okršaja sa preostalim Mussolinijevim snagama. Mimo se pojavio na balkonu gradske vijećnice, blijed, oslonjen na štaku, pokušavajući umiriti masu mašući jednom rukom. Pripremao sam se za njegov govor jer je moje cijelo djetinjstvo bilo obilježeno velikim historijskim govorima Mussolinija, čije smo najbitnije dijelove učili napamet u školi. Tišina. Mimo je progovorio promuklim, jedva čujnim glasom. Rekao je:

* *Ur-Fascism*, Umberto Eco, The New York review of Books, June 22, 1995.

„Građani, prijatelji. Nakon toliko bolnih žrtava evo nas tu. Slava svima koji su pali za slobodu.“ I to je bilo to. Povukao se unutra. Okupljeni su krenuli vikati, partizani su podigli svoje puške i ispalili svečane rafale. Mi djeca smo pohitili da pokupimo čahure metaka, te dragocjene stvarčice, no tada sam naučio i da sloboda govora predstavlja slobodu od retorike.

Nekoliko dana potom, ugledao sam prve američke vojnike. Bili su Afroamerikanci. Prvi Jenki kojeg sam upoznao bio je crnac po imenu Joseph; on me je upoznao sa čudnovatim svijetom Dicka Tracyja i Li'l Abnera. Njegovi stripovi su bili prepuni žarkih boja i lijepo su mirisali.

Jedan od časnika (major ili zapovjednik Muddy) gostovao je u vili porodice čije su kćerke išle sa mnom u školu. Upoznao sam ga u njihovom vrtu, gdje su neke dame oko zapovjednika Muddyja koketno čavrljale na francuskom. Zapovjednik Muddy je također malo znao francuski. Tako je moja prva slika američkih oslobodilaca – nakon toliko blijedih lica u crnim košuljama – bila ta kultivisanog crnca u žutozelenoj uniformi kako govori: “*Oui, merci beaucoup, Madame, moi aussi j'aime le champagne...*” Nažalost, nije bilo šampanjca, ali zapovjednik Muddy me ponudio mojom prvom Wrigley žvakom, koju sam žvakao cijeli dan. Noću sam stavljao žvaku u čašu vode kako bi bila svježija sljedeći dan.

U maju smo čuli da je rat bio gotov. Mir je u meni probudio neko čudnovato osjećanje. Rečeno mi je da je trajno stanje rata sasvim normalna stvar za mlade Italijane. Narednih mjeseci sam uvidio da Otpor nije bio samo lokalni fenomen već i evropski. Naučio sam nove i uzbudljive riječi poput *réseau, maquis, armée secrète, Rote Kapelle*, varšavski geto. Vidio sam prve fotografije holokausta, uviđajući značenje prije no što sam znao za samu riječ. Shvatio sam od čega smo oslobođeni.

U mojoj zemlji i danas ima ljudi koji se pitaju da li je *Otpor* imao stvarni vojni utjecaj na ishod rata. Mojoj generaciji je ovo pitanje nebitno, mi smo odmah razumjeli moralno i psihološko značenje *Otpora*. Dičili smo se time što smo znali da mi Evropljani nismo pasivno čekali da nas oslobode. A mladim Amerikancima, koji su svojom krvlju plaćali našu ponovno stečenu slobodu, ta spoznaja da su iza linija fronta Evropljani unaprijed isplaćivali vlastiti dug, značila je nešto.

U mojoj zemlji i danas ima onih koji govore da je mit *Otpora* bio komunistička laž. Istina je da su komunisti iskoristili *Otpor* kao da je u njihovom vlasništvu, jer su odigrali ključnu ulogu u njemu; ali ja se sjećam i partizana koji su mahali sa maramicama druge boje. Noći sam provodio prilijepljen uz radio – zatvorenih prozora, tama je

pravila osvjetljenu aureolu oko mog kutka u kojem sam slušao poruke partizanima koje je prenosio *the Voice of London*. One su bile kriptične i poetične u isto vrijeme (*Sunce se ponovo rađa, Ruže će procvjetati*), većina njih su bile "*messaggi per la Franchi*." Neko mi je došapnuo da je Franchi bio lider jedne od najmoćnijih tajnih mreža u sjeverozapadnoj Italiji, čovjek legendarne hrabrosti. Franchi je postao moj heroj. Franchi (čije je pravo ime bilo Edgardo Sogno) bio je monarhista, teški antikomunista koji se nakon rata priključio ultra-desničarskim partijama, te je bio optužen za saradnju u projektu reakcionarnog državnog udara. Koga briga? Sogno je još uvijek heroj moga djetinjstva. Oslobođenje je bilo zajednički čin ljudi različitih boja kože.

U mojoj zemlji i danas ima onih koji tvrde da je Oslobođilački rat bio tragičan period podjela i da je nacionalno pomirenje bilo jedino što smo trebali. Sjećanje na te strašne godine treba da bude potisnuto, *refoulée, verdrängt*. Ali *Verdrängung* uzrokuje neurozu. Ako pomirenje podrazumijeva saosjećanje i poštovanje za sve one koji su vojevali svoje ratove imajući dobre namjere u vidu, oprostiti ne znači nužno i zaboraviti. Mogao bih čak priznati da je Eichmann iskreno vjerovao u svoju misiju, ali ne mogu reći: „Uredu, vrati se i ponovi to.“ Mi smo tu da se prisjetimo šta se desilo i svečano kažemo da „oni“ to više ne smiju ponoviti.

Ali ko su „oni“?

Ako mislimo na totalitarističke vlasti koje su gospodarile Evropom prije Drugog svjetskog rata, možemo slobodno reći da je teško da će se one ponovo pojaviti u istom obliku u drugačijim historijskim okolnostima. Ako je Mussolinijev fašizam bio zasnovan na ideji karizmatičnog vođe, korporatizmu, utopiji o imperijalnoj sudbini Rima, na imperijalističkoj težnji za osvajanjem novih teritorija, na prenaglašenom nacionalizmu, na idealu cijele nacije uniformisane u crne košulje, na odbijanju ideje o parlamentarnoj demokratiji, na anti-semitizmu, onda bez ikakvih poteškoća mogu potvrditi da italijanska Alleanza Nazionale, nastala iz poslijeratne Fašističke partije MSI i uistinu desničarska stranka, danas nema mnogo poveznica sa starim fašizmom. U istom kontekstu, iako sam jako zabrinut zbog pojave različitih neonacističkih pokreta u Evropi, uključujući i Rusiju, ne mislim da će nacizam, u svom prvobitnom obliku, ponovo uhvatiti maha kao svenarodni pokret.

Međutim, iako politički režimi mogu biti zbačeni, a ideologije mogu biti kritikovane i napuštene, iza svakog režima i njegove ideologije uvijek stoji način razmišljanja i osjećanja, kulturološke navike opskurnih instinkata i nezamislivih pokretača. Da li Evropom luta neki drugi duh (ako ne uzimamo u obzir druge dijelove svijeta)?

Ionesco je rekao da se „jedino riječi računaju, sve ostalo je puko brbljanje.“ Lingvističke navike su često važni simptomi snažnih nacionalnih osjećanja. Stoga vrijedi zapitati se zašto se ne samo *Otpor*, već i Drugi svjetski rat generalno definišu diljem svijeta kao pokreti borbe protiv fašizma. Ako ponovo pročitate Hemingweyev roman *Za koga zvona zvone*, uvidjet ćete da Robert Jordan svoje neprijatelje naziva „fašistima“, čak i onda kada misli na španske falangiste. A za Roosevelta „Pobjeda američkog naroda i njegovih saveznika bit će pobjeda nad fašizmom i mrtvom rukom despotizma kojeg predstavlja.“

Tokom Drugog svjetskog rata, Amerikance koji su bili u španskom građanskom ratu nazivali su „prenagljenim antifašistima“, što će reći da je borba protiv Hitlera četrdesetih godina prošlog stoljeća bila moralna dužnost svakog Amerikanca, a borba protiv Franca, malo ranije, tridesetih godina, s druge strane, je bila rđav posao, jer su je uglavnom vodili komunisti i drugi ljevičari... Zašto su američki radikali trideset godina kasnije koristili izraz *fašistička svinja* za policajca koji ne odobrava njihove pušačke navike? Zašto nisu govorili *caqoulardska, falangistička, ustaška* ili *nacistička svinja*?

Mein Kampf je manifest kompletnog političkog programa. Nacizam je sadržavao rasističku teoriju o izabranosti arijevske rase, precizne opise degenerirane umjetnosti (*entartete Kunst*), filozofiju volje za moći i filozofiju *Übermenscha*. Nacizam je bio striktno antikršćanski i neopaganistički, dok je Staljinov *Dijamat* (zvanična verzija sovjetskog marksizma) bio vulgarno materijalistički i ateistički. Ako se pod totalitarizmom podrazumijeva režim koji svaki čin pojedinca i pojedinca samog podređuje državi i njenoj ideologiji, onda su i nacizam i staljinizam bili istinski totalitaristički režimi.

Italijanski fašizam je zasigurno bio diktatura, ali nije bio u potpunosti totalitarizam, ne zbog svoje blagosti, već zbog filozofske slabosti svoje ideologije. Nasuprot uopštenom mišljenju, italijanski fašizam nije imao posebne filozofije. Članak o fašizmu kojeg potpisuje Mussolini, a koji je objavljen u enciklopediji *Treccani*, u osnovi je inspiriran Giovannijem Gentileem i reflektira kasno hegelijansko razmatranje o

apsolutnoj i etičkoj državi koju Mussolini nikada nije realizirao. Mussolini nije imao nikakvu filozofiju; imao je samo retoriku. Na početku je bio militantni ateista, a kasnije je ipak potpisao konvenciju s Crkvom i tolerirao biskupe koji su blagosiljali fašističke zastavice. U svojim ranijim antiklerikalnim godinama, u nekom govoru koji je po svemu sudeći legenda, jednom je zatražio od Boga da ga udari ravno u lice, ukoliko postoji. Kasnije je Mussolini u govorima često spominjao ime Božije i nije mu smetalo da ga nazivaju čovjekom providenja.

Italijanski fašizam bio je prva desničarska diktatura koja je zavládala jednom evropskom zemljom, a svi kasniji slični pokreti pronalazili su neku vrstu arhetipa u Mussolinijevom režimu. Italijanski fašizam je prvi zasnovao vojnu liturgiju i folklor, pa čak i način odijevanja sa svojim crnim košuljama, daleko utjecajniji nego li će Armani, Benetton ili Versace ikada biti. Upravo u tridesetim godinama pojavili su se fašistički režimi s Mosleyom u Velikoj Britaniji, zatim u Latviji, Estoniji, Litvaniji, Poljskoj, Mađarskoj, Rumuniji, Bugarskoj, Grčkoj, Jugoslaviji, Španiji, Portugalu, Norveškoj, pa čak i u Južnoj Americi. Upravo je italijanski fašizam uvjerio mnoge evropske liberalne vođe da novi režim donosi zanimljivu socijalnu reformu i da osigurava ugodnu revolucionarnu alternativu komunističkoj prijetnji.

Ipak, historijsko pravo mi se ne čini dovoljnim argumentom da objasnim zašto je riječ *fašizam* postala sinegdoha, odnosno riječ koja se upotrebljava za različite totalitarističke pokrete. Sigurno ne zbog toga što je fašizam možda sadržavao, u svom suštinskom značenju, sve elemente bilo kojeg kasnijeg oblika totalitarizma. Naprotiv, fašizam nije imao suštinu. Fašizam je bio uzburkan i zbrkan totalitarizam, kolaž različitih filozofskih i političkih ideja, košnica razlika. Je li moguće pojmiti istinski totalitarizam koji je bio u stanju kombinirati monarhiju s revolucijom, Kraljevsku vojsku s Mussolinijevom milicijom, davanje privilegija Crkvi s državnim obrazovanjem koje je slavilo nasilje, apsolutnu državnu kontrolu sa slobodnim tržištem? Fašistička partija rodila se hvališući se da je donijela revolucionarno novi poredak, a finansirali su je najkonzervativniji zemljoposjednici koju su od nje očekivali da bude kontrarevolucionarna. U početku je fašizam bio i republikanski, a ipak je preživio dvadeset godina javno ispoljavajući svoju odanost kraljevskoj porodici, dok je Duce išao ruku pod ruku s kraljem, kojem je čak nudio i titulu cara. Ali kad je kralj otpustio Mussolinija 1943. god., partija se ponovo javila dva mjeseca kasnije, s podrškom Njemačke i

zahtjevom za „socijalnu” republiku, reciklirajući svoju staru revolucionarnu skriptu, prožetu gotovo jakobinskim konotacijama.

Postojala je samo jedna nacistička arhitektura i nacistička umjetnost. Ako je nacistički arhitekta bio Albert Speer, onda nije bilo mjesta za Miesa van der Rohea. Isto tako, pod Staljinovom vlašću, ako je prihvaćen Lamarck, onda nije bilo mjesta za Darwina. U Italiji su postojali izvjesni fašistički arhitekti, ali tik do njihovih pseudokoloseuma stajale su građevine inspirirane modernim racionalizmom Gropiusa.

Nije bilo fašističkog Ždanova koji bi zadao jasan i striktan kulturni pravac. U Italiji su tada postojale dvije važne umjetničke nagrade. Premio Cermonu je kontrolirao fanatični fašista Roberto Farinacci, koji je podržavao umjetnost kao propagandu. Mogu se prisjetiti slika kao što su „Slušanje Duceovog govora na radiju” ili „Stanja svijesti stvorena fašizmom”. Premio Bergamo podržavao je kultivirani i razumni fašista Giuseppe Bottai koji je štitio koncept umjetnosti radi umjetnosti same, ali i mnoge avangardne koncepte koji su u Njemačkoj proglašeni izopačenim i kriptokomunističkim.

Nacionalni pjesnik bio je D’Annunzio, boem kojeg bi u Njemačkoj ili Rusiji poslali pred odred za strijeljanje. Proglašen je režimskim bardom zbog svog nacionalizma i kulta herojstva, koji je ustvari bio dobrano izmiješan s utjecajima francuske *fin de siècle* dekadencije.

Uzmimo futurizam. Olahko se da reći da je bio jedno stanje *degenerisane umjetnosti* kao što su to bili ekspresionizam, kubizam i nadrealizam. Ali, rani italijanski futuristi bili su nacionalisti, podržavali su ideju učešća Italije u Prvom svjetskom ratu iz estetskih razloga; slavili su brzinu, nasilje i izazov, a sve to lahko je povezati s fašističkim kultom mladosti. Dok se fašizam samoidentificirao s Rimskim carstvom i nanovo otkrivenim ruralnim tradicijama, Marinetti (koji je tvrdio da je automobil ljepši od *Nike sa Samotrake*, pa čak i mjesečinu želio ubiti) proglašen je u međuvremenu članom Italijanske akademije, u kojoj se na mjesečinu gledalo s velikim poštovanjem.

Mnogi budući partizani i mnogi budući intelektualci Komunističke partije školovali su se na GUF-u, fašističkoj organizaciji studenata, koja je bila kolijevka nove fašističke kulture. Ovi klubovi bili su svojevrsni kipući lonci u kojima su cirkulirale nove ideje bez ikakve stvarne ideološke kontrole. To ne znači, ipak, da su partijski ljudi bili tolerantni prema radikalnom mišljenju, no neki od njih ipak nisu koristili sredstva za kontrolu.

Tokom ovih dvadeset godina, poezija Montalea i drugih pjesnika okupljenih oko grupe „Ermetici”, bila je, zapravo, reakcija na bombastični stil režima, a ovim pjesnicima bilo je dozvoljeno razvijati svoj literarni protest iz svojih, kako je tada viđeno, bjelokosnih kula. Raspoloženje poezije iz grupe „Ermetici” bilo je potpuno suprotno heroizmu i optimizmu režima. Režim je tolerirao njihovo nesumnjivo, mada društveno nevidljivo, disidentstvo, jer fašisti naprosto nisu obraćali pažnju na tako hermetične jezike.

Sve ovo ne znači da je italijanski režim gajio toleranciju. Gramsci je držan u zatvoru sve do smrti, opozicioni lideri Giacomo Matteotti i braća Rosselli su ubijeni, ukinuta je sloboda štampe, raspušteni su sindikati, a politički disidenti su odaslani na daleka ostrva. Zakonodavna vlast je bila poprilično fiktionalna, pri čemu je izvršna vlast koja je na sebe preuzela i ovlasti pravosuđa, sama donosila nove zakone, među kojima i one o zaštiti rase (što je formalna gesta italijanske podrške onome što je postalo holokaust).

Kontradiktorna slika koju opisujem nije rezultat tolerancije, nego političke i ideološke neuravnoteženosti i raspršenosti. Ali, treba naglasiti, bila je to rigidna raspršenost, strukturirana konfuzija. Fašizam filozofski nije, zapravo, postojao, ali je emocionalno bio čvrsto privezan za neke arhetipske podloge.

Tako stižemo do druge važne tačke. Nije postojao samo jedan nacizam. Francov hiperkatolički falangizam ne možemo označiti kao nacizam, jer je nacizam u suštini paganski, politeistički i antikršćanski. No, fašistička igra može se igrati na mnogo načina, a naziv igre se ne mijenja. Pojam fašizma ovdje nije drukčiji nego Wittgensteinov pojam igre. Igra može biti natjecateljska ili ne, može zahtijevati neke posebne vještine ili ne, može podrazumijevati novac, ali i ne mora. Igre su različite aktivnosti koje pokazuju jednu istu „porodičnu sličnost”, kako kaže Wittgenstein. Uzmimo sljedeću sekvencu:

I 2 3 4
abc bcd cde def

Zamislimo niz političkih grupa u kojem prvu grupu karakterizira element „abc”, drugu grupu „bcd”, treću „cde” itd. Prva i druga grupa su slične, jer imaju dva zajednička elementa; na istoj osnovi su slične druga i treća grupa. Obratimo pažnju na to da je treća grupa slična prvoj,

jer imaju „c” kao zajednički element. No, najzanimljivija je zasigurno četvrta grupa, koja je slična drugoj i trećoj, ali nema ništa zajedničko s prvom grupom. Ipak, zahvaljujući neprekinutom nizu opadajućih sličnosti od prve do četvrte grupe, ostaje, kao neka vrsta iluzorne tranzitivnosti, porodična sličnost između prve i četvrte grupe.

Fašizam je postao svenamjenski pojam, jer se iz fašističkog režima može ukloniti jedan ili više elemenata, a on će i dalje biti prepoznatljiv kao fašistički. Oduzmite imperijalizam od fašizma i opet ćete imati Franca i Salazara. Oduzmite mu kolonijalizam, opet ćete imati balkanski fašizam ustaša. Dodajte italijanskom fašizmu radikalni antikapitalizam (koji Mussolinija nikada nije impresionirao) i dobit ćete Ezru Pounda. Dodajte kult keltske mitologije i misticizam Svetog Grala (koji je potpuno stran zvaničnom fašizmu) i dobit ćete jednog od najcjenjenijih gurua fašizma – Juliusa Evolu.

Ali uprkos cijeloj ovoj zbrci, ipak mislim da je moguće skicirati listu elemenata tipičnih za ono što nazivam *ur-fašizmom* ili vječnim fašizmom. Ovi elementi ne mogu sačinjavati sistem, mnogi od njih su međusobno kontradiktorni i tipični su za mnoge druge vrste despotizma ili fanatizma. No, dovoljan je jedan od njih da otvori prostor fašizmu koji će se oko njega zgrušati.

1. Kult tradicije

Prvi element ur-fašizma je kult tradicije. Tradicionalizam je, naravno, mnogo stariji od fašizma. Nije on tipičan samo za kontra-revolucionarnu katoličku misao nakon Francuske revolucije, nego je rođen u kasnom helenističkom periodu kao reakcija na klasični grčki racionalizam. U Mediteranskom bazenu narodi različitih religija (od kojih je većinu prihvatio rimski Panteon) počeli su sanjati o otkrovenju odaslanom u praskozorje ljudske historije. Ovo otkrovenje, prema tradicionalističkoj mistici, dugo je bilo skriveno ispod vela zaboravljenih jezika: u egipatskim hijeroglifima, u keltskim runama, u savicima malo poznatih religija Azije.

Ta nova kultura trebala bi biti *sinkretička*.

Sinkretizam nije, kako to rječnik tvrdi, tek „kombinacija različitih oblika vjerovanja i praksi”, jer takva kombinacija mora tolerirati određene kontradikcije. Svaka izvorna poruka nosi bljesak mudrosti, i kad se čini da svaka od njih govori drukčije i nespojive stvari to se samo čini,

jer svaka od njih aludira, alegorički, na jednu te istu iskonsku istinu.

Posljedica tome je da učenje ne donosi nikakvu korist. Istina je izrečena jednom za svagda, a mi tek možemo interpretirati njenu zakukuljenu i neshvatljivu poruku.

Dovoljno je samo pogledati program bilo kojeg fašističkog pokreta kako bi se pronašli glavni fašistički mislioci. Nacistički gnosis hranjen je tradicionalističkim, sinkretističkim, okultnim elementima. Najuticajniji teoretičar savremene italijanske desnice, Julius Evola, spojio je Sveti Gral s *Protokolima Sionskih mudraca*, alhemiju sa svetim Rimskim i Njemačkim carstvom. Činjenica da je savremena italijanska desnica, s ciljem da pokaže svoju otvorenost, nedavno proširila svoj program uključivanjem radova i ideja De Maistrea, Guenona i Gramscija, čisti je dokaz sinkretizma.

Ako u američkim knjižarama istražujete police koje su označene kao *New Age*, naći ćete tamo čak i Svetog Avgustina, koji, koliko ja znam, nije bio fašista. Ali, kombiniranje Svetog Avgustina i Stonehengea – to je simptom ur-fašizma.

2. Odbacivanje modernizma

Tradicionalizam podrazumijeva odbacivanje modernizma. I fašisti i nacisti su obožavali tehnologiju, dok su je tradicionalisti obično odbacivali kao negaciju tradicionalnih vrijednosti. Međutim, iako je nacizam bio ponosan na svoja industrijska dostignuća, njegova pohvala modernizmu bila je tek površina ideologije zasnovane na *krvi i tlu* (*Blut und Boden*). Odbacivanje modernog svijeta bilo je zamaskirano odbijanjem kapitalističkog načina života, ali je u biti podrazumijevalo odbacivanje Duha 1789. (i 1776., naravno). Prosvjetiteljstvo, odnosno Doba razuma, viđeno je kao početak moderne izopačenosti. U svojoj se suštini ur-fašizam može definirati kao iracionalizam.

3. Iracionalizam

Iracionalizam, također, opstoji na kultu čina *zarad čina samog*. Čin, lijep sam po sebi, mora biti preduzet prije ili bez bilo kakvog razmišljanja. Mišljenje je oblik kastriranosti. Tako kultura postaje sumnjiva čim se poistovjeti sa kritičkim stavovima. Nepovjerenje prema intelektualnom svijetu uvijek je bio simptom ur-fašizma, od navodne Goeringove izjave

„Kada čujem riječ kultura, latim se pištolja”, do učestalih izraza kakvi su „degenerirani intelektualci”, „štreberčine i pametnjakovići”, „jalovi snobovi” ili „univerziteti su legla *crvenih*”. Zvanični fašistički intelektualci uglavnom su bili zaduženi za napade na modernu kulturu i liberalnu inteligenciju koja je, navodno, izdala tradicionalne vrijednosti.

4. Neslaganje kao izdaja

Nijedno sinkretističko vjerovanje ne može podnijeti analitički kritiku. Kritički duh izvodi razlike, a uviđanje razlike je znak modernizma. U modernoj kulturi naučna zajednica cijeni neslaganje kao način unapređenja znanja. Za ur-fašizam neslaganje je izdaja.

5. Strah od razlike

Nadalje, neslaganje je znak raznolikosti. Ur-fašizam ojačava i pridobiva podršku time što iskorištava i raspiruje prirodni *strah od razlike*. Prvi znak jednog fašističkog ili predfašističkog pokreta upravo je strah od došljaka. Ur-fašizam je tako, po definiciji, rasistički.

6. Individualna ili socijalna frustracija

Fašizam potječe iz individualne ili socijalne frustracije. Zato je jedan od tipičnih elemenata povijesnog fašizma bio *poziv frustriranoj srednjoj klasi*, klasi koja je trpjela ekonomsku krizu ili patila od osjećaja političkog poniženja, uplašena pritiskom nižih socijalnih grupa. U naše vrijeme, kada su stari proleterti postali malograđanima (a lumpenproleterti uglavnom odstranjeni s političke scene), fašizam sutrašnjice svoju će publiku pronaći u ovoj novoj većini.

7. Opsesija zavjerom

Ljudima koji osjećaju da im je oduzet njihov društveni identitet, ur-fašizam kao jedinu privilegiju dodjeljuje činjenicu da su rođeni u istoj zemlji. Ovo je korijen nacionalizma. Osim toga, jedini koji narodu mogu priuštiti njegov identitet jesu njegovi neprijatelji. Tako u korijenima ur-fašističke psihologije leži *opsesija zavjerom*, po mogućnosti međunarodnom. Pristaše se moraju osjećati opkoljenim. Najlakši način rješavanja problema zavjere jeste poziv na ksenofobiju. No, zavjera također mora dolaziti i iznutra: Jevreji su uglavnom najbolja meta, jer

donose tu prednost da su istovremeno i vani i unutra. U SAD-u ćemo najočitiju pojavu opsesije zavjerom pronaći u *The New World Order* Pata Robinsona, ali, kao što smo već vidjeli, ima i mnogo drugih.

8. Osjećaj poniženja zbog moći neprijatelja

Pristaše se moraju osjećati poniženima zbog očiglednog bogatstva i moći svojih neprijatelja. Dok sam bio dječak, naučili su me da Engleze vidim kao narod pet dnevnih obroka. Oni su jeli češće negoli siromašni, ali smjerni Italijani. Jevreji su bogati i jedni drugima pomažu kroz mrežu uzajamne podrške. Pristaše, međutim, moraju biti uvjereni da mogu savladati neprijatelje. Nепrestanim mijenjanjem retoričkog fokusa neprijatelji su čas slabi čas jaki. Fašističke vlade osuđene su na ratne poraze, jer su ustavno nesposobne tačno procijeniti snage neprijatelja.

9. Život je trajno stanje rata

U ur-fašizmu nema borbe za život nego se, prije će biti, živi da bi se borilo. Otuda je *pacifizam trgovina s neprijateljem*. Pacifizam je loš, jer *život je trajno stanje rata*. Ovo, međutim, dovodi do kompleksa Armagedona. Ako neprijatelji moraju biti poraženi, onda mora postojati i posljednja bitka, nakon koje će pokret imati potpunu kontrolu nad svijetom. No, takvo „konačno rješenje” podrazumijeva neki duži period mira, *Zlatno doba*, što se suprotstavlja principu trajnog rata. Nijedan fašistički vođa nije uspio riješiti ovaj problem.

10. Prezir prema slabijem

Elitizam, koji je u osnovi aristokratski, tipičan je aspekt svake reakcionarne ideologije, a aristokratski i militaristički elitizmi po krvi podrazumijevaju *prezир prema slabijem*. Ur-fašizam može zagovarati samo *pučki elitizam*. Svaki građanin pripada najboljem narodu na svijetu, članovi partije najbolji su među svim građanima, a svaki građanin može (ili bi morao) pristupiti partiji. Ali patriciji ne mogu postojati bez plebejaca. Ustvari, *Vođa*, koji zna da mu moć nije demokratski data nego je silom uzeta, također zna i da je njegova snaga osnovana na slabosti masa, koje su toliko slabe da zaslužuju gospodara. Kako je grupa hijerarhijski organizirana (prema vojnom modelu), svaki od podređenih vođa prezire svoje potčinjene, a svaki od njih, nadalje, prezire one koji su njemu potčinjeni. Upravo to pojačava svijest o masovnom elitizmu.

11. Kult heroizma i herojska smrt

U takvoj perspektivi *svako se obrazuje da postane heroj*. U svakoj mitologiji heroj je iznimno biće, a ur-fašizam herojstvo postavlja kao normu. Ovaj kult heroizma tijesno je povezan s kultom smrti. Nije slučajno parola falangista bila *Viva la Muerte (živjela smrt)*. U nefašističkim društvima, široj javnosti govori se da je smrt neugodna, ali da se s njom mora suočiti dostojanstveno, a vjernicima se kaže da je smrt bolan način dosezanja nadnaravne sreće. Nasuprot tome, ur-fašistički heroj žudi za herojskom smrću, koja se reklamira kao najbolja nagrada za herojski život. Ur-fašistički heroj nestrpljivo čeka smrt. U svojoj nestrpljivosti često druge ljude šalje u smrt.

12. Mačizam

Kako su i permanentni rat i heroizam teške igre, ur-fašista svoju volju za moć prenosi na seksualni nivo. Ovo je izvor mačizma, koji podrazumijeva i prezir prema ženama i osudu neuobičajenih seksualnih navika, od čednosti do homoseksualnosti. Kako je čak i seks teška igra, ur-fašistički heroj se radije igra oružjem, što je surogat falusnog prakticiranja.

13. Selektivni / kvalitativni populizam

Ur-fašizam je zasnovan na *selektivnom populizmu*, na jednom, takoreći, kvalitativnom populizmu. U demokratiji građani imaju individualna prava, ali građani u cjelini imaju politički utjecaj samo s količinskog aspekta, jer, pojedinac se mora povinovati odlukama većine. Za ur-fašizam individue kao individue nemaju prava, a narod se poima kao kvalitet, kao monolitni entitet koji izražava zajedničku volju. Kako niti jedna velika količina ljudskih bića ne može imati zajedničku volju, *Vođa* se nadaje kao njihov tumač. Izgubivši moć demokratskog delegiranja, građani ne djeluju nego se od njih traži da igraju ulogu *Naroda*. Upravo zbog toga narod nije ništa drugo do teatralna izmišljotina. Kao dobar primjer kvalitativnog populizma ne moramo više uzimati Piazza Veneziju u Rimu ili Nirnberški stadion, jer nas u budućnosti čeka svojevrstan TV-populizam ili internetski populizam u kojem će emocionalna reakcija određene odabrane grupe biti predstavljena i prihvaćena kao glas *Naroda*.

Zbog svog kvalitativnog populizma ur-fašizam se mora usprotiviti „truhlim” parlamentarnim vlastima. Jedna od prvih Mussolinijevih rečenica u italijanskom parlamentu glasila je: „Mogao bih ovo gluho i žalosno mjesto pretvoriti u kamp za moje manipule.” (Manipule su vojne jedinice u rimskim legijama.) Smjesta je, ustvari, pronašao bolje mjesto za svoje manipule, ali je malo kasnije ipak uništio Parlament. Gdje god političar iskazuje sumnju u legitimnost parlamenta jer, tobože, više ne predstavlja glas Naroda, tu se može namirisati ur-fašizam.

14. Ur-fašizam govori novogovorom

Novogovor je izmislio Orwell u 1984, kao zvanični jezik *Ingsoca*, engleskog socijalizma. No, elementi ur-fašizma zajednički su različitim oblicima diktature. Svi nacistički ili fašistički udžbenici služili su se osiromašenim vokabularom i elementarnom sintaksom, s ciljem da ograniče sredstva za kompleksno i kritičko razmišljanje. Moramo biti spremni prepoznati nove forme novogovora, čak i kad se pojavljuju u potpuno nevinom obliku *talk showa*.

Ujutro 27. 07. 1943. god., preko radija sam saznao da je fašizam pao i da je Mussolini uhapšen. Kada me je mati poslala da kupim novine, otkrio sam na najbližem kiosku da novine imaju različite naslove. Štaviše, nakon pregledavanja svih naslova shvatio sam da u svakim novinama piše nešto drugo. Kupio sam jedne, naslijepo, i na prvoj stranici vidio proglas koji je potpisalo pet-šest političkih partija, među kojima i Komunistička partija, Socijalistička partija i Liberalna partija.

Do tada sam vjerovao da u svakoj zemlji postoji jedna partija, a da se u Italiji ona zove *Partito Nazionale Fascista*. Sada sam otkrivao da u mojoj zemlji može istovremeno postojati nekoliko partija. Kako sam bio bistar dječak, shvatio sam da one nisu mogle preko noći nastati i da su neko vrijeme djelovale ilegalno.

Poruka na naslovnoj stranici slavila je kraj diktature i povratak slobode: slobode govora, slobode štampe i slobode političkih organizacija. „Sloboda”, „diktatura”, „prava”... tada sam prvi put čuo za te riječi. Nanovo sam se, uz te riječi, rodio kao slobodan čovjek Zapada.

Moramo paziti da smisao ovih riječi nikada ponovo ne bude zaboravljen. Ur-fašizam je još uvijek oko nas, često neuniformiran

i svakodnevno odjeven. Lakše bi nam bilo kada bi se danas pojavio neko ko bi javno govorio: „Hoću ponovo otvoriti Auschwitz”, „Hoću da Italijom ponovo paradiraju crne košulje”, ali život nije tako jednostavan. Ur-fašizam se može vratiti pod najnevinijim maskama.

Naša je dužnost da ga razotkrijemo i pokažemo prstom na svaki njegov primjer, svakoga dana, na svakom mjestu na svijetu. Sloboda i oslobođenje zadaci su kojima nikada nema kraja.

S engleskog prevela Qanita Abedpour